

گزارشی از تولید کتاب اسباب‌بازی‌ها در ایران

کتاب برای بازی

بهار علیزاده

خاطرات دوران کودکی بسیاری از ما، با تصاویری لذت‌بخش از کتاب‌های برجسته همراه است؛ کتاب‌هایی که وقتی صفحه‌ای از آن‌ها را می‌گشودیم، مقواهای نازک و رنگی، برجسته می‌شدند و باغ و خانه‌ای یا روباه و گرگی می‌ساختند. کتاب‌هایی نیز بودند که چند تکه مقوای بریده‌شده به شکل‌های مختلف همراه آن‌ها بود و در کتاب می‌توانستیم شکل‌هایی را ببینیم که از کنار هم قرار گرفتن مقواها به شیوه‌های گوناگون ساخته می‌شدند. همه‌ی آن‌چه من و هم‌سن و سالان من از کتاب‌های سرگرم‌کننده‌ی دوران کودکی به یاد داریم، در این نمونه‌ها خلاصه می‌شود. کتاب‌هایی که علاوه بر کتاب بودن، وسیله‌ای برای بازی و سرگرمی بودند؛ اما امروز در فروشگاه‌های اسباب‌بازی، فروشگاه‌های کتاب کودک و نوجوان و مراکز فرهنگی گوشه و کنار شهر، نمونه‌های بسیار متنوعی از این‌گونه کتاب‌ها را می‌بینیم. کتاب‌های رنگارنگی که گاه از پارچه ساخته شده‌اند، گاه از مقواهای محکم و گاه از پلاستیک‌های رنگی و گسترده‌ی کاربرد آن‌ها بسیار وسیع‌تر از نمونه‌های سالیان گذشته است.

کتاب‌هایی که برای کودکان منتشر می‌شوند، شامل کتاب‌های مصور، کتاب‌های تصویری، کتاب‌های سخت مقوایی، کتاب‌های حمام، کتاب‌های شکلی، کتاب‌اسباب‌بازی‌ها، کتاب‌های تاشو، دریچه‌ای، آکاردئونی یا پلکانی، کتاب‌های واشو یا پاپ‌آپ، کتاب‌های برجسته، کتاب‌های صوتی یا گویا، کتاب‌های برجسته‌ی حسی-لمسی، کتاب‌های کاربردی، کتاب‌های مفهومی، کتاب‌های الفبا آموز، کتاب‌های عدد آموز و کتاب‌های تصویر به تصویر یا کمیک‌استریپ هستند. چند سالی است مراکز «نشر کتاب‌های پارچه‌ای» به مدیریت مهین محبوبی، و «هنرکده‌ی کودک بادبادک» به مدیریت زهرا فرمانی، همچنین شورای کتاب کودک و مؤسسه‌ی مادران امروز و انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کتاب‌هایی برای سرگرمی و بازی و به‌عبارتی «کتاب‌اسباب‌بازی» تولید می‌کنند. این کتاب‌اسباب‌بازی‌ها شامل بخشی از انواع نام‌برده از جمله کتاب‌های برجسته، کتاب‌حمام، کتاب پارچه‌ای و کتاب گویا هستند و با اهداف آموزشی و سرگرمی تولید می‌شوند.

زهرا فرمانی حقیقی، روانشناس، نویسنده‌ی کودک و نوجوان، طراح کتاب‌های پارچه‌ای و حسی-لمسی و مدیر «هنرکده‌ی بادبادک»، درباره‌ی این کتاب‌ها می‌گوید: «کتاب‌اسباب‌بازی‌ها گروه گسترده‌ای را شامل می‌شوند که کتاب‌های حسی-لمسی نیز جزئی از آن است. کتاب‌های حسی-لمسی از منظری به کتاب‌اسباب‌بازی نزدیک می‌شوند؛ به‌ویژه با شیوه‌ای که ما آن‌ها را می‌سازیم. درواقع اگر ما تعریف کتاب‌اسباب‌بازی‌ها را این بدانیم که کتاب به بازیچه‌ی کودک تبدیل می‌شود و به‌نوعی نیاز به بازی را نیز در بچه‌ها ارضا می‌کند، آن وقت کتاب‌های حسی-لمسی نیز زیرمجموعه‌ی این کتاب‌ها قرار می‌گیرند. درواقع کتاب‌های حسی-لمسی به نوعی جزئی از کتاب‌اسباب‌بازی‌ها محسوب می‌شوند و فصل مشترک‌های زیادی با هم دارند.»

وی معتقد است: «کتاب‌اسباب‌بازی‌ها در سراسر دنیا بسیار متنوع و گسترده شده‌اند و چه از نظر جنس، چه موضوع و

چه کاربرد، تنوع جدی دارند. تنوع مواد و موضوع و کارکردها و ویژگی‌های کتاب‌اسباب‌بازی همچنین، بازه‌ی سنی مخاطبان آن‌را گسترده می‌کند. این بازه که از دوران نوزادی شروع شده و تا سن نوجوانی ادامه دارد، گاه به سنین جوانی نیز می‌رسد. برای مثال در کانادا کتاب بزرگ تاریخی‌ای برای نوجوانان منتشر شده بود که در صفحات آن اتفاقات بسیار متنوع و جذابی می‌افتاد که سرگرم کننده بود و مطالب آن بسیار علمی بود و به درد نوجوانان و جوانان می‌خورد و من نیز از ورق زدن و مطالعه‌ی آن لذت می‌بردم.»

این تولیدکننده‌ی کتاب‌های پارچه‌ای و حسی - لمسی در گفت‌وگو درباره‌ی محدوده‌ی سنی و ادبیات کتاب‌های حسی - لمسی در مقایسه با کتاب‌اسباب‌بازی‌ها اظهار داشت: «درباره‌ی محدوده‌ی سنی در کتاب‌های حسی - لمسی، از آن‌جا که نابینای بزرگسال، بسیار اندک با نمونه‌هایی از این دست مواجه شده و تجربه‌ی یک بزرگسال معمولی را به لحاظ لمسی و تصویری ندارد، کتاب‌هایی که اصولاً برای کودکان طراحی می‌شود، می‌توانند برای بزرگسالان نابینا نیز بسیار جذاب و بدیع باشند.»

وی همچنین گفت: «خلاقیت در طراحی کتاب‌اسباب‌بازی و کتاب‌های حسی - لمسی حرف اول را می‌زند. برای این که طراح چنین کتابی بتواند جاذبه‌ی لازم را ایجاد کند، باید مخاطب و موضوع موردنظر را کاملاً بشناسد.»
فرمانی با استفاده از پلاستیک برای ساخت کتاب‌اسباب‌بازی‌ها مخالف است. به اعتقاد وی در ساخت این پلاستیک‌ها از مواد شیمیایی استفاده شده و برای بچه‌ها و نابینایان که تماس پوستی زیاد و ناگزیری با این کتاب‌ها دارند، مضر است. از نظر این طراح، بهتر است که در ساخت کتاب‌اسباب‌بازی‌ها و کتاب‌های حسی - لمسی، بیشتر از مواد و رنگ‌های طبیعی استفاده شود.

فرمانی همچنین معتقد است کتاب‌اسباب‌بازی اگر برای سنین پایین ساخته می‌شود، حتماً باید مقاوم باشد؛ باید تمام خاصیت‌های یک اسباب‌بازی خوب و تمام خاصیت‌های یک کتاب خوب مثل ادبیات خوب را داشته باشد. وی می‌گوید: «بیشتر کتاب‌اسباب‌بازی‌هایی که در دنیا تولید می‌شوند، جنبه‌ی تجاری دارند. حداقل در ۶-۷ کشوری که در سال گذشته دیدم، این کتاب‌ها بیشتر بر اساس جنبه‌ی تجاری تولید شده بودند؛ ولی کتاب‌هایی هم هستند که ادبیات خوب داشته و یا بر اساس ادبیات خوب ساخته شده‌اند. همچنین کیفیت یک اسباب‌بازی خوب را نیز داشته‌اند و در نتیجه یک کتاب‌اسباب‌بازی خوب و مناسب هستند.»

فریبا کیهانی یکی از اعضای گروه هنر شورای کتاب کودک و مؤسسه‌ی مادران امروز که تا کنون بیش از ۱۰ عنوان کتاب‌اسباب‌بازی منتشر کرده است نیز درباره‌ی این کتاب‌ها و تأثیرات آن بر روی کودکان می‌گوید: «چیزی که درباره‌ی این کتاب‌ها بسیار مهم است، ایده‌ی کتاب و نحوه‌ی کارکردن و مواجهه‌ی بچه‌ها با این کتاب‌ها است. وقتی بچه‌ها بتوانند حجمی را لمس کنند، با آن ارتباط برقرار کنند و برخورد خاص خود را با آن داشته باشند، برای‌شان جذابیت دارد. یکی از نکات مهم، موضوع کتاب است که چه مطلبی را به کودک منتقل می‌کند. نکته‌ی دیگر اتفاقات بعدی است که به واسطه‌ی کودک رخ می‌دهد و خود کودک می‌تواند چیزهایی را توسط این کتاب‌ها و یا در آن‌ها کشف کند و بسازد. کودک در این کتاب‌ها رنگ و نقش می‌بیند و می‌تواند با شخصیت‌های مختلف آشنا شود و با آن‌ها زندگی کند و به همین دلیل برای بچه‌ها بسیار جذاب هستند. حتی در کتاب‌اسباب‌بازی‌هایی که در آن‌ها متنی وجود ندارد و صرفاً تصویری هستند، معمولاً بروشور اطلاعاتی قرار داده شده تا مادران متوجه شوند که چگونه باید داستان و ماجرای آن‌را به کودک منتقل کنند و کمک کنند که کودک با آن‌ها ارتباط برقرار کند.»

یکی از مربیان «هنر کده‌ی کودک بادبادک» که در کلاس خود به بچه‌ها شیوه‌های مقابله با عصبانیت را آموزش می‌داد، درباره‌ی کاربرد کتاب‌اسباب‌بازی گفت: «تعداد کتاب‌اسباب‌بازی‌های موجود، بسیار کم و محدود است و بیشتر آن‌ها را هم بچه‌ها در این‌جا خوانده‌اند؛ ولی گهگاه با کتاب «کدو قلقله زن»، «اتل متل» و «گل یا پوچ» سر کلاس‌ها با بچه‌ها بازی دسته‌جمعی می‌کنیم. این هنر کده چند سالی است که کتاب‌های حسی - لمسی و پارچه‌ای تولید می‌کند. چند نمونه از این کتاب‌ها پیش از این در نمایشگاه IBBY شرکت کرده‌اند. از جمله کتاب «گل یا پوچ» با طراحی زهرا فرمانی که در ابتدا جزء هشت کتاب برتر برترین‌های جهان در کنگره‌ی IBBY در سال ۱۹۹۹ شناخته شده است. در این مؤسسه همچنین کتاب‌هایی برای نابینایان ساخته می‌شود. از جمله‌ی این کتاب‌ها می‌توان «کدو قلقله زن» و «حشرات کوچک» را نام برد که به‌صورت برجسته ساخته شده‌اند. نکته‌ی جالب توجه درباره‌ی کتاب «کدو قلقله زن» تنظیم راهنمای لمسی - تصویری در ابتدای کتاب و تصویرسازی کتاب به‌صورت نشانه‌ای و با استفاده از علائم راهنما است. همچنین در کتاب «حشرات کوچک» نام هر حشره در مقابل تصویری برجسته از آن، به دو خط فارسی و بریل تایپ شده است. این کتاب‌ها علاوه بر امکانی که به نابینایان در هر رده‌ی سنی می‌دهند، برای کودکان معمولی نیز جذاب هستند.»

یکی از نکاتی که در ساخت کتاب‌های حسی -لمسی در هنرکده‌ی «بادبادک» قابل ذکر است، توجه طراحان و سازندگان این کتاب‌ها به نظر یکی از روشندان است. این روشندان که زهرا غفوری نام دارد، ماکت کتاب‌هایی را که آماده‌ی انتشار هستند، به دقت بررسی و لمس می‌کند تا میزان انتقال تصویر به مخاطب را بسنجد. نظر این نابینا در انتخاب جنس کتاب‌های حسی -لمسی، جنس اجزای برجسته در آن‌ها و همچنین فرم و مفهومی که نقوش کتاب‌ها به ذهن نابینا متبادر می‌کنند، لحاظ می‌شود.

نکته‌ی دیگر، تصمیم خانم فرمانی مبنی بر تبدیل کتاب‌های لمسی به فرم آکاردئونی است که این امکان را به آن‌ها می‌دهد که در نمایشگاه‌ها و در فضای مراکز مختلف این کتاب‌ها را به‌صورت نواری روی دیوارها نصب کنند تا در دسترس تعداد بیشتری از بچه‌ها، چه معمولی و چه نابینا قرار گیرند. وی در این باره گفت: «تصمیم داریم نمونه‌ای از تمام کتاب‌هایی که ساخته‌ایم را به صورت نواری روی دیوارهای هنرکده نصب کنیم؛ زیرا کتاب‌های حسی -لمسی بیشترین طرفدار را بین بچه‌ها دارد و هم‌زمان امکان استفاده و لمس آن برای چند بچه وجود ندارد و اگر در جشن‌ها و نمایشگاه‌هایی که در این‌جا برگزار می‌شود، به دیوار نصب شود، بچه‌ها بهتر می‌توانند آن‌را امتحان کنند. بعد از نمایشگاه اگر مؤسسات توان‌بخشی و کودکان استثنایی خواستند، می‌توانند آن‌ها را به همین صورت سفارش دهند؛ این نوار می‌تواند به صورت آکاردئونی جمع شده و تبدیل به کتاب شود.»

«مشکل جوجه اردک»، «مهمان‌های ناخوانده»، «در دریا»، «در جنگل»، «لباس‌های زیبای من»، «قطار من» و «اتل متل» از جمله کتاب‌های پارچه‌ای هستند که توسط نشر کتاب‌های پارچه‌ای تولید و برخی از آن‌ها توسط زهرا فرمانی طراحی شده‌اند.

یکی از مؤسسات انتشاراتی فعال در زمینه‌ی کتاب‌اسباب‌بازی‌ها، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است. محمدرضا شاه‌آبادی، مدیر سابق انتشارات درباره‌ی جایگاه این کتاب‌ها در میان لوازم کمک‌آموزشی و لوازم بازی کودکان می‌گوید: «من بسیار موافق تولید کتاب‌اسباب‌بازی‌ها هستم؛ به این دلیل که رجوع بچه‌ها به اسباب‌بازی، در سنین پایین و سنین خردسالی، حرکتی برای کشف و ارضای حس کنجکاوی آن‌هاست. اسباب‌بازی‌ها قوه‌ی تخیل بچه‌ها را تقویت می‌کنند. از طرفی کتاب نیز همین وظیفه را در خردسالی برای بچه‌ها بر عهده دارد. از همین رو می‌توان در یک دوره‌ی خاص این دو پدیده را به یکدیگر نزدیک کرده و کتاب‌اسباب‌بازی را طراحی کرد. با استفاده از کتاب‌اسباب‌بازی، بچه‌ها می‌توانند در عین حال جستجو کنند و به مهارت‌هایی نیز دست یابند. از جمله‌ی این مهارت‌ها، مهارت ورق زدن کتاب، مهارت تقسیم و تشخیص تساوی و مهارت تشخیص رنگ‌ها است. به‌وسیله‌ی کتاب‌اسباب‌بازی، در دوره‌ای که کودک هنوز خواندن و نوشتن بلد نیست، اولین مواجهه‌های او با کتاب صورت می‌گیرد و به‌طورقطع، نزدیک کردن کودکان به این گونه کتاب‌ها برای کودکان می‌تواند بسیار مفید و مؤثر باشد.»

وی درباره‌ی نحوه‌ی استقبال خانواده‌ها و میزان تقاضای جامعه برای کتاب‌اسباب‌بازی‌ها گفت: «در جامعه‌ی ما، خانواده‌ها پیش از این که بچه‌ها به مدرسه بروند، اشتیاق بیشتری به خرید کتاب برای آن‌ها دارند؛ ولی با شروع دوران مدرسه، نگرانی والدین از دور شدن بچه‌ها از کتاب‌های درسی، این اشتیاق را به خرید کتاب کاهش می‌دهد. به مرور هر چه مقاطع درسی بچه‌ها بالاتر می‌رود، گرایش خانواده‌ها به تهیه‌ی کتاب برای آن‌ها کمتر می‌شود. به همین دلیل از دوران نوزادی تا دوره‌ی پیش‌دبستانی، بیشترین استقبال خرید کتاب را برای بچه‌ها می‌بینیم و در این میان، استقبال از کتاب‌های اسباب‌بازی سهم بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد.»

به‌گفته‌ی شاه‌آبادی روند تولید کتاب‌اسباب‌بازی‌ها با مشکلات بسیاری همراه است؛ زیرا طراحی این کتاب‌ها به تمرکز زیاد و همچنین افرادی که آزموده‌ی این فن هستند نیاز دارد که متأسفانه تعداد این افراد در کشور ما زیاد نیست. از طرفی این کتاب‌ها به تکنولوژی خاصی برای چاپ و تولید نیاز دارند که یا وجود ندارد، یا متخصص استفاده از آن تکنولوژی و دستگاه را در کشور نداریم و یا تکنولوژی گران‌قیمتی محسوب می‌شود. همه‌ی این مسائلی باعث می‌شود در روند طراحی و تولید این کتاب‌ها با مشکلات بسیاری مواجه باشیم.

مدیر سابق انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان همچنین برنامه‌های کانون برای تولید کتاب‌اسباب‌بازی‌ها را این‌گونه عنوان می‌کند: «ما از دو سه سال پیش با انتشار مجموعه‌ی کتاب‌های کوچک جادویی، شروع به تولید این کتاب‌ها کردیم. خوشبختانه هم‌اکنون جریان جدیدی برای این کار آغاز شده است. این برنامه شامل تهیه‌ی ماکت ۲۰ عنوان کتاب‌اسباب‌بازی است که در روند تولید قرار دارند. برای تربیت نیروی متخصص در تولید این مجموعه، از سه سال پیش کارگاهی را تشکیل دادیم که متشکل از ۲۰ نفر، شامل گروهی از استادان دانشگاه‌ها، نویسندگان و تصویرگران با تجربه و همچنین گرافیست‌های علاقمند بود. به این ترتیب مجموعه‌ی حاضر، طی این سه سال با مطالعه‌ی بسیار به تولید این‌بوه می‌رسد.»

وی همچنین معتقد است: «استفاده از مواد مختلف در تولید کتاب اسباب بازی‌ها، بستگی به نمونه‌ی آماده شده‌ی آن‌ها دارد که ممکن است از مقوا، پارچه، تلق و یا پلاستیک باشند. این کتاب‌ها حاصل کار تیمی هستند و نمی‌شود در آن تنها یک نفر با یک تخصص خاص دخالت داشته باشد؛ بلکه مجموعه‌ای از تخصص‌ها را می‌طلبد.»

شاه‌آبادی گفت: «تاکنون کتاب اسباب بازی‌هایی که کانون منتشر کرده است، با مشارکت ناشران خارجی بوده است و به همین دلیل نمی‌توانستیم به‌عنوان صاحب امتیاز، آن‌ها را در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها شرکت دهیم؛ ولی مجموعه‌ای که در دست انتشار داریم، متعلق به خودمان است و حتماً در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها شرکت خواهند کرد.»

زهره پیری‌رخ نویسنده، تصویرساز و مسئول گروه ۲۰ نفره‌ی تولید کتاب اسباب بازی‌های تازه‌ی کانون نیز توضیح داد: «کاری که ما هم‌اکنون انجام می‌دهیم، کار بر روی کتاب‌هایی است با محتوای قصه و بازی و سرگرمی؛ در واقع قصه‌هایی که با نوعی بازی همراه هستند؛ بازی‌های ذهنی و ادبی که در کتاب‌هایی با فرم خاص گنجانده شده‌اند. البته داشتن فرم خاص برای یک مجموعه کتاب، چیز تازه‌ای نیست؛ ولی بازی‌هایی که در این مجموعه هست، قابل توجه‌اند. از لحاظ تصویرسازی در این کتاب‌ها سعی کرده‌ایم که برای خردسالان و کودکان ۶ ماهه تا ۶ ساله، نوعی سادگی و قدرت درک وجود داشته باشد و حس کار تا اندازه‌ای تأثیرگذار باشد. این کار در کشور ما پراکنده انجام شده است و ما امروز سعی می‌کنیم تولید این کتاب‌ها، سیر مشخصی داشته و همراه با خلاقیت باشد تا ادبیات خردسال نیز در آن‌ها اعتبار و اهمیت کلی پیدا کند. از نظر من کتاب اسباب بازی باید ادبیات ویژه‌ای داشته باشد.»

فرشید شفیعی، گرافیست و تصویرساز نیز با تأکید بر این‌که اظهارنظر درباره‌ی کتاب اسباب بازی در حوزه‌ی کاری وی نیست، درباره‌ی گرافیک آن‌ها می‌گوید: «به نظر من، طراحی کتاب اسباب بازی، بیش از آن‌که به یک تصویرگر نیاز داشته باشد، نیازمند طراح صنعتی و طراح اسباب بازی است؛ زیرا برای مثال ارگونومی در این کتاب‌ها بسیار حایز اهمیت است. آن‌چه در این کتاب‌ها اهمیت دارد، طراحی کلی آن‌ها است و نه تزئینات. من تنها در دوره‌ای با نشر «پیدایش» برای مجموعه کتاب‌های «نی‌نی کتاب»، همکاری داشتم که کتاب‌های شعری بودند که طراحی آن‌ها، تا حد زیادی به کتاب اسباب بازی نزدیک شد. به هر حال فقط می‌توانم بگویم طراحی در این محصول بسیار حایز اهمیت است.»

کوروش پارسا‌نژاد مسئول بخش گرافیک کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مهم‌ترین وجه کتاب اسباب بازی‌ها را گروه سنی آن‌ها می‌داند. به اعتقاد وی دلیل فاصله‌ی دوساله‌ی گروه‌های سنی به این دلیل است که روحیات و درک و شناخت او نسبت به محیط و علایم اطرافش به سرعت تغییر می‌کند و کودکی که در مقطع اول یا دوم دبستان است، شناختی متفاوت از کودکان مقطع چهارم یا پنجم دبستان دارد. پارسا‌نژاد می‌گوید: «مهم‌ترین موضوع در طراحی کتاب اسباب بازی‌ها، توجه به گروه سنی مخاطب است. یک طراح باید بر اساس سن و سالی که مخاطب کتاب اسباب بازی خواهد داشت و بر اساس شناخت و ذهنیت او، بسیاری از مسایل را لحاظ کند. هرچه مخاطب کم سن‌وسال‌تر باشد، باید پیچیدگی رنگ و فرم در طراحی کم‌تر باشد. برای مثال نباید از رنگ‌های ترکیبی در طراحی این کتاب‌ها استفاده کرد؛ زیرا درک رنگ‌هایی که از ترکیب بیش از دو رنگ ساخته شده‌اند، برای کودک مشکل است. همچنین باید نوعی سادگی در طراحی و در میزان پاژها لحاظ شود.»

این گرافیست معتقد است کتاب‌ها وقتی تبدیل به اسباب بازی می‌شوند که علاوه بر جنبه‌ی آموزشی، جنبه‌ی سرگرمی نیز به آن اضافه شده باشد و در واقع سرگرمی در خدمت آموزش قرار می‌گیرد. به گفته‌ی وی کتاب اسباب بازی ممکن است بر اساس تفکری که مؤلف دارد، برش‌های مخصوص داشته باشد. در این‌گونه کتاب‌ها نوع طراحی، نوع صحافی، شکل صفحات با کتاب‌های معمولی متفاوت است و بر اساس نوع مطالب این کتاب اسباب بازی‌ها نیز این تفاوت‌ها گسترده‌تر می‌شوند.

پارسا‌نژاد معتقد است: «این کتاب‌ها عموماً به‌لحاظ شکل، برش، طراحی و کارایی با کتاب‌های معمولی متفاوت‌اند و به این دلیل که حاوی متن بوده و در قالبی شبیه به کتاب ارائه می‌شوند، کتاب اسباب بازی نامیده می‌شوند.»

از مجموع گفته‌های متخصصان این عرصه می‌توان به این نتیجه دست یافت که آن‌چه در تولید کتاب اسباب بازی‌ها حایز اهمیت است، ارتباطی است که مخاطب می‌تواند یا باید با آن‌ها برقرار کند و این ارتباط در صورتی به درستی برقرار خواهد شد، که شکل، طرح، رنگ، محتوا و مواد به‌کار رفته در چنین محصولی در هماهنگی قابل توجهی با یکدیگر باشند. در هر حال آن‌گونه که به‌نظر می‌رسد، تولید کتاب اسباب بازی‌ها در ایران به‌سرعت رو به افزایش است و هر روز شاهد طراحی و تولید نمونه‌های کارآمدتر و متنوع‌تری در این زمینه خواهیم بود و مثل همیشه، حضور نیروی متخصص، حرف اول را در پیشبرد تولید و کارایی این کتاب‌ها می‌زند.